

OTDK-DOLGOZAT

2014

A román euró és a lakosság
The Romanian Euro and the public

A kézirat lezárásának időpontja: 2014. november 11.

Tartalomjegyzék

I. BEVEZETÉS	1
II. ROMÁNIA ÁRFOLYAMRENDSZERE ÉS AZ EURÓ.....	2
1. Árfolyamrendszerek és a romániai árfolyamrendszer.....	2
2. Román euroizáció	7
3. Az euró bevezetés feltételeinek a teljesítése	11
III. AZ EURÓ LAKOSSÁGI TÁMOGATOTTSÁGA	14
1. Miért fontos a támogatottság?.....	14
2. Az euró támogatottsága az eurózónához még nem csatlakozott országokban	17
3. Első eredmények az euró lakossági támogattságának a tartósságát és meghatározó tényezőit vizsgáló kutatásból.....	24
IV. ÖSSZEFOGLALÓ KONKLÚZIÓK	28
V. FELHASZNÁLT IRODALOM.....	29

Ábrajegyzék

Az árfolyamrendszerek alakulása (1870-2000)	2
A dollár árfolyama és a fontosabb makrogazdasági történések (1958-2010)	3
Az árfolyamrendszerek világtérképe	5
Lej (régí lej) /USD árfolyam (1991. jan. – 2005. jún.)	7
A romániai hitelintézetek hitelállományának a szerkezete (2005 – 2014)	8
Meglevő hitelek kamatlábai (% , 2007 – 2014)	9
Nemfizető hitelek aránya (2009. szept. – 2014. jún., %)	10
A lej/euró és a forint/euró árfolyam volatilitása	11
Az euró nettó támogatottsága az eurózóna 12 tagországában (1990-2012)	15
Az euróbevezetés lakosság által várt dátuma az ÚT7-ben (2013-2014)	17
A bizalom szintje különböző forrásokban az euróbevezetéssel kapcsolatos információszerzés kapcsán az ÚT7-ben (2014)	18
Az euró bevezetésének a következménye az országra nézve a lakosság szerint az ÚT7-ben (2004-2014)	19
Az euró bevezetésének a támogatottsága az ÚT7-ben (2013-2014)	20
Az euró belföldi és külföldi használata az ÚT7-ben (2004-2014)	21
Az euró támogatottságára vonatkozó válaszok megoszlása	23
Az euró támogatottsága nem szerint megoszlásban	24
Az euró támogatottsága korcsoportok szerinti megoszlásban	25
Az euró támogatottsága a végzettség szerinti megoszlásban	25
Az euró támogatottsága a válaszadók politikai érdeklődési szintje szerint	26
Az euró támogatottsága különböző pártok szavazóinak a körében	27

I. Bevezetés

Mekkora az euró bevezetésének a támogattsága a közös fizetőeszközt még be nem vezető EU-s országokban és hogyan különbözik szocio-demográfiai csoportokon belül? Erre a kérdésre ad választ jelen dolgozat, mely egy széleskörű, az euró romániai támogatottságát elemző kutatás első eredményeiről számol be.

E tanulmány szerzője korábbi dolgozataiban már foglalkozott az euró bevezetésének romániai vonatkozásaival. Mivel a gazdasági és a társadalmi vonatkozások összefüggnek, az árfolyamrendszerekről és a román euroizációról szóló fejezetben az eddigi, főképp gazdasági mutatókat érintő kutatás e tanulmány szempontjából releváns megállapításai kerültek összegzésre, valamint az euróbevezetés kvantitatív kritériumainak a teljesítésével foglalkozik a tanulmány.

A dolgozatban az euró lakossági támogattságáról szóló fejezetében a szakirodalom segítségével magyarázom a kérdés relevanciáját és időszerűségét, kiemelve három központi megállapítást. Ismertetem az euró támogattságára vonatkozó, eddigi ismert Eurobarometer felmérésekből kiolvasható megállapításokat.

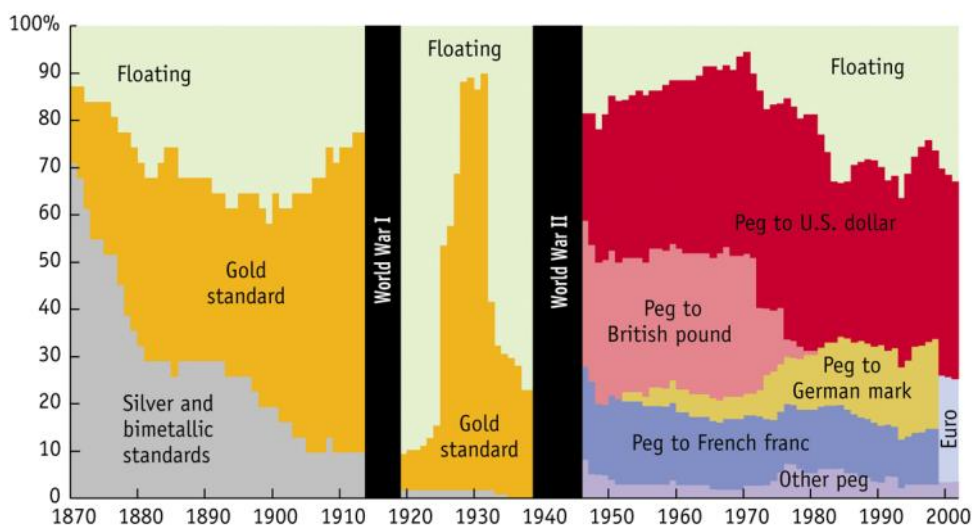
Az euró támogattságáról szóló kutatási projekt célja internetes közvélemény-kutatásból származó adatok elemzése révén megérteni, mi áll az euró támogatására vagy elutasítására vonatkozó lakossági döntés mögött, mennyire tekinthető tartósnak a preferencia és milyen más társadalmi opciókkal áll összefüggésben. Jelen dolgozat csak az első, általános eredményeket közli, várhatóan a jövő év során kerül sor a strukturális egyenletek és faktoranalízis módszerek segítségével levonható mélyebb konklúziók ismeretására.

II. Románia árfolyamrendszere és az euró

1. Árfolyamrendszerek és a romániai árfolyamrendszer

Az árfolyamrendszer az a mód, ahogyan egy ország meghatározza saját fizetőeszközének az értékét más államok devizájához képest. A gazdaságtörténelem legelső ismert árfolyamrendszere az aranystandard, amelyet már a Napóleoni háborúk idején használtak, és 1876-1913 között volt a legnépszerűbb árfolyam-kifejezési módszer, a belső érték alapján számított fémpénz-értéket, az ezüst és fémstandardokat váltotta (Taylor, 2008). Az arany szabad mozgásának az I. világháború vetett véget, mivel a hadiköltségvetések finanszírozásához papírpénz kibocsátást alkalmaztak, a pénzhelyettesítők pedig elvesztették aranyra való beválthatóságukat (Vigvári, 2013).

Ábra II./1./1. Az árfolyamrendszerek alakulása (1870-2000)

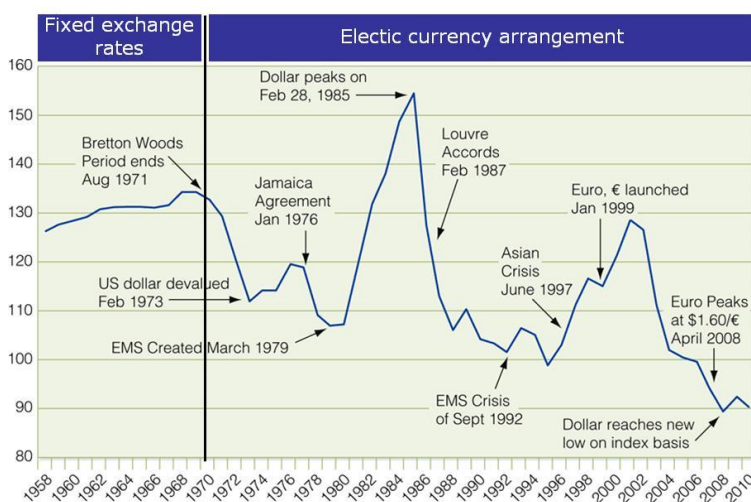
Forrás: Taylor (2008)

A háború után az államok megpróbálták visszatérni az aranystandardhoz, de az aranyra történő beváltás csak egy meghatározott összegig volt lehetséges, az arany egységes piaca és ára megszűnt. A paritásokat a háború előtti árszínvonalon állították be, ami felértékelte a valutákat a dollárhoz képest, az országok pedig kereskedelmi hiánnyal küszködtek.

Az 1929-ben kirobbant gazdasági világválság után nem sokkal több ország, köztük Németország és Ausztria is felfüggesztették a pénznem arannyá történő beválhatóságát. 1931-re már az Egyesült Államok és Franciaország is eltörölte az aranystandardot, a valuták leértékelésével próbálták talpra állítani a gazdaságokat, a legtöbb esetben sikertelenül (Eichengreen, 1992).

Egy szabályozott, multilaterális megállapodásokon nyugvó pénzrendszerhez történő visszatérés csak a II. világháború lezárása után volt lehetséges. A Bretton Woods-i rendszer 1945–1971 között működött, és már a Nemzetközi Valutaalap (IMF) koordinálta. Fenntartották a rendszer kulcsvalutájának, az amerikai dollárnak a rendszerben résztvevő országok központi bankjai részére, meghatározott áron (unciánként 35 dollár) történő aranyra válthatóságát. Szűk, először $\pm 1\%$ -os, majd később $\pm 2,25\%$ -os ingadozási sávok között rögzítették a résztvevő országok valutáinak egymás közötti árfolyamát. Az Egyesült Államok folyó fizetési mérlege deficitessé vált, kötelezettsége gyorsabban nőtt, mint ahogy monetáris aranytartaléka, a deficitese külkereskedelmi mérleg, valamint a növekvő államadósság miatt pedig a befektetők leértékelést vártak (Vigvári, 2013). Ez, valamint a tagországok eltérő fiskális-monetáris politikája és inflációs különbözete vetett véget a rendszernek. 1971-ben Nixon elnök felfüggesztette a dollár aranyra történő beváltását.

Ábra II./1./2. A dollár árfolyama és a fontosabb makrogazdasági történések (1958-2010)

Forrás: Moffet (2010)

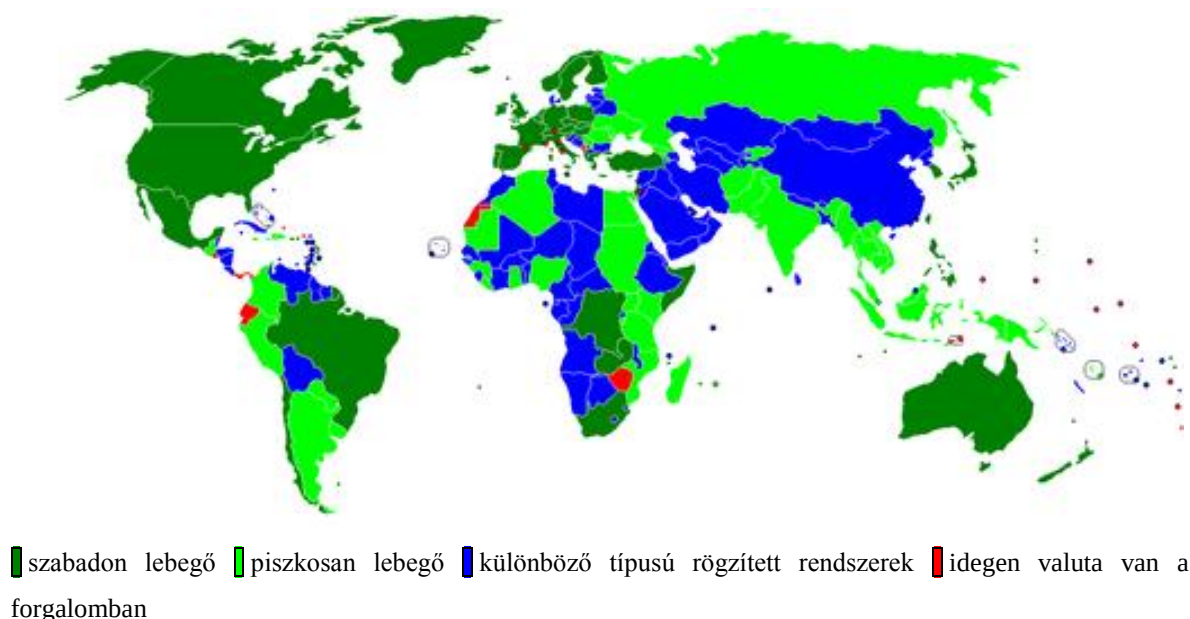
A valuták többsége szabadon lebegővé vált, és felértékelődött, a dollár árfolyama pedig zuhanni kezdett. A következő években erősödött olajárrobbanás nyomán felszaporodott petrodollárok jelentette nyomás, létrejött az eurodeviza piac, volatilisá és nehezen megjósolhatóvá váltak az árfolyamok, a meredekebb esések illetve emelkedések is gyakorivá váltak. Amint az a II./1./2-es ábrán is látható, a dollár árfolyamát a fontosabb politikai, illetve gazdasági történések határozták meg (Moffett, 2012).

Napjainkban három fő árfolyamrendszer típust különböztetünk be: a rögzített, a lebegő és a köztes rezsimet. A lebegő, vagy rugalmas árfolyamrendszer esetén az árfolyamok mozgását nagyrészt a valutapiacra működő erők, a kereslet és a kínálat mechanizmusa határozza meg. A rögzített, vagy fix árfolyamrendszer esetén a kormányzat rögzíti az árfolyamot és valutapiaci intervenciókkal biztosítja, hogy az ne térjen el a deklarált szinttől.

A köztes rendszerek több típusa is ismert: a piszkos lebegtetés (dirty floating, managed floating) esetén az árfolyamot alapvetően a valutapiac keresleti és kínálati folyamatai határozzák meg, de a jegybank valuta eladással vagy vásárlással is befolyásolhatja a valutapiac működését, igaz, ezen intervenciók csak a szélsőséges árfolyam-ingadozások megakadályozását és a gazdasági fejlődését szolgálhatják. A változtatható szilárd árfolyam (adjustable peg) nevű rendszerben az árfolyamokat a kormányzat előre nem bejelentett mértékben és időpontban változtatja meg, s a kialakított árfolyamok fennmaradását jegybanki intervenciókkal biztosítja (Econom, 2010). A csúszó árfolyamrendszer (crawling peg) esetén a központi bank az árfolyamváltozás mértékét és ütemét előre közli.

Az IMF 2009-es elemzése szerint a világon a legnépszerűbb árfolyamrendszer a rögzített volt, 68 országnak volt ilyen rezsimje. A második legnépszerűbb rendszer a piszkos lebegtetés, 44 ország használja, míg csupán 40 állam hagyja hivatalosan teljesen lebegni az árfolyamát, bár ezek is „enyhén” piszkos rendszerek.

Ábra II./1./3. Az árfolyamrendszerek világtérképe

Forrás: (Alinor, 2010)

A rögzített árfolyamrendszerek biztosítják a nemzetközi árak stabilitását, és elősegítik a külkereskedelem növekedését azáltal, hogy csökkentik a reálszféra kockázatait, növelik a kiszámíthatóságot. Az árfolyam rögzítése segít az inflációs ráta alacsonyon tartásában is. Ugyanakkor szűkíti a monetáris és fiskális politika kereteit, ami megnehezítheti a lassú gazdasági növekedés vagy a tartós munkanélküliség kezelését. A rögzített árfolyamrendszerek magas jegybanki tartalékot igényelnek, ugyanis a központi banknak gyakran intervenciókkal kell megvédenie az árfolyamot (Blanchard, 2009).

A rugalmas árfolyamrendszerek ezzel szemben hatékonyan adaptálódnak a gazdaság strukturális változásaihoz, és valós időben reflektálják a különböző piaci mozgásokat. A rögzített árfolyamrendszerek esetén ezeket adminisztrálni kell, általában későn, túl nyilvánosan, és túl költségesen. A lebegő árfolyamrendszer sajátossága, hogy a valuta iránti kereslet növekedése erősíti az árfolyamot, míg a csökkenése gyengíti azt. A valutakínálat növekedése gyengíti a fizetőeszközt, a csökkenés pedig erősíti azt (Weerapana, 2009).

Amint az előnyök és hátrányok mutatják, nincs minden szempontból ideális árfolyamrendszer. Az Impossible Trinity, vagy lehetetlen hármasságként ismert szabály kimondja, hogy a tőkepiaci liberalizáció, a monetáris függetlenség (önálló kamatpolitika) és a rögzített árfolyam közül egyszerre csak kettő valósítható meg egy gazdaságban. Szabad tőkeáramlás esetén, ha a jegybanknak van explicit árfolyam-célkitűzése, akkor a kamatpolitika ennek alárendelődik. Tőkekorlátozások hiányában egy negatív tőkepiaci sokk (tőkekivonás) leértékelődési nyomást helyez a rögzített valutára, amelyet a rögzített szinten ideig-óráig a tartalékok bevetésével, majd a kamatok megemelésével (monetáris restriktcióval, azaz deflációval) lehet fenntartani (Orbán, 2009). Az Európai Unióban, pontosabban az eurózónában a tőkepiaci liberalizáció és a rögzített árfolyamrendszer valósul meg.

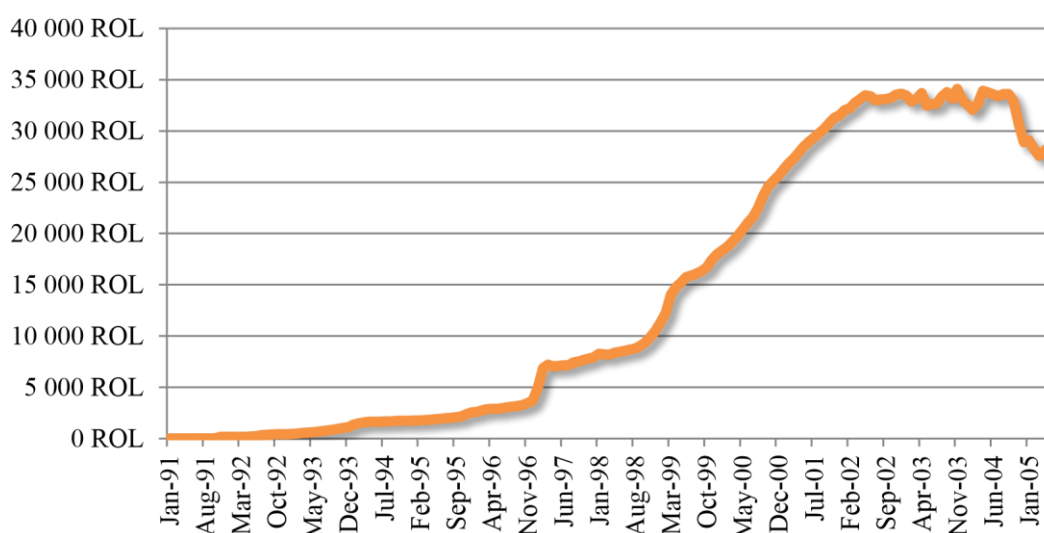
Románia jelenleg a menedzselt lebegtetésű árfolyamrendszert alkalmazza. Ez azt jelenti, hogy bár a jegybanki intervenció nem mindennapos, de a központi bank folyamodhat deviza eladáshoz vagy vásárláshoz, ha azt szükséges látja a statútumában foglalt célok elérése érdekében.

Az 1989-es rendszerváltás után Romániában gyorsan romlott a lej értéke. 1990-ben 21 lej/dolláros szinten rögzítették az árfolyamot, de a gyakorlatban 80 lejes árfolyamon kereskedtek a valutával. Ez előnytelen volt az exportőröknek, és az import növekedését segítette elő. 1991-ben kettős rendszerre váltott a jegybank: egy bankközi és egy hivatalos árfolyam is létezett. Ez sem bizonyult hatékornak, így az infláció leküzdése érdekében 1992-ben rögzítették a lej árfolyamát. Az árfolyam befagyasztása viszont egy felülértékelt átváltási arányon történt, aminek következtében nem csak az import, de az export is visszaesett és az infláció sem csökkent számottevően, a fekete piacon pedig tovább bővült a tranzakciók száma. 1992 végén leértékelték a lejt.

Az elkövetkező években a jegybanki próbálkozások ellenére sem sikerült megállítani a lej romlását. 1996-ban az előző évhez képest 50%-kal nőtt a külkereskedelmi deficit. 1997 februárjában liberalizálták a valutapiacot, így lecsökkentették a fekete piaci és a hivatalos pénzpiacra létező árfolyam közti különbséget. A folyó fizetési mérleg tranzakcióinak a

liberalizálása és az IMF Statútumának az elfogadása után, 2001-2005 között erősödni tudott a lej, az inflációt pedig sikerült leszorítani. Az euró 2003-ban vált az ország hivatalos referencia árfolyamává, ez a volatilitás csökkentését váltotta ki. 2004-től kezdődően a központi bank csökkentette intervenciói mértékét és gyakoriságát a valutapiacon, a lej erősödött. 2005 augusztusában vezették be az inflációs célkövetés rendszert, és ekkor vált hivatalosan lebegővé a román fizetőeszköz árfolyama (Dobrotă, 2009).

Ábra II.1./4. Lej (régi lej) /USD árfolyam (1991. jan. – 2005. jún.)

Forrás: saját szerkesztés a BNR adatai alapján

Romániában az inflációs célkövetés bevezetése után 2007-2013 között a lej 31,56%-ot veszített értékéből az euróhoz és 26,09%-ot az amerikai dollárhoz képest.

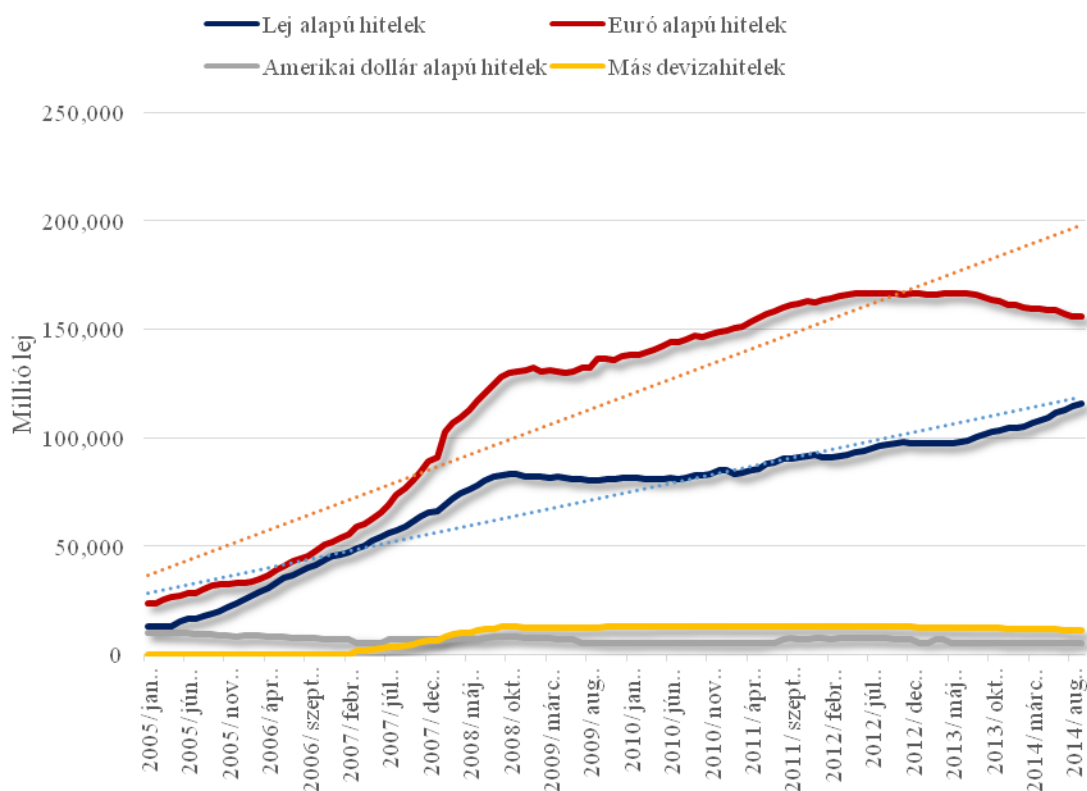
2. Román euroizáció

Románia régiós viszonylatban kiemelkedik azért, hogy az országban végbement egy bizonyos fokú euroizáció, vagyis az árak, tarifák egy jelentős része euróban van kifejezve. Az autókereskedők csakis euróban függesztik ki az áraikat, a mobiltelefon-szerződések

euróban vannak megszabva, mi több, még az állam is euróban rögzít bizonyos értékeket, például a jövedéki adó szintje a közös európai fizetőeszközben van meghatározva és eszerint mozog, de a villanyszámlával fizetett zöldenergia-támogatás, vagy a földgáz ára is euróban van törvényileg megszabva.

Az euroizáció egyaránt megfigyelhető a lakossági és vállalati, jelzálog alapú, illetve fogyasztási hiteleknel is. Amint az az alábbi ábrákon megfigyelhető, a vizsgált 2005-2014 közötti időszakban folyamatosan nőtt az euró alapú hitelek értéke, a növekedés üteme pedig meghaladta a lej alapú hitelállomány bővülésének az ütemét.

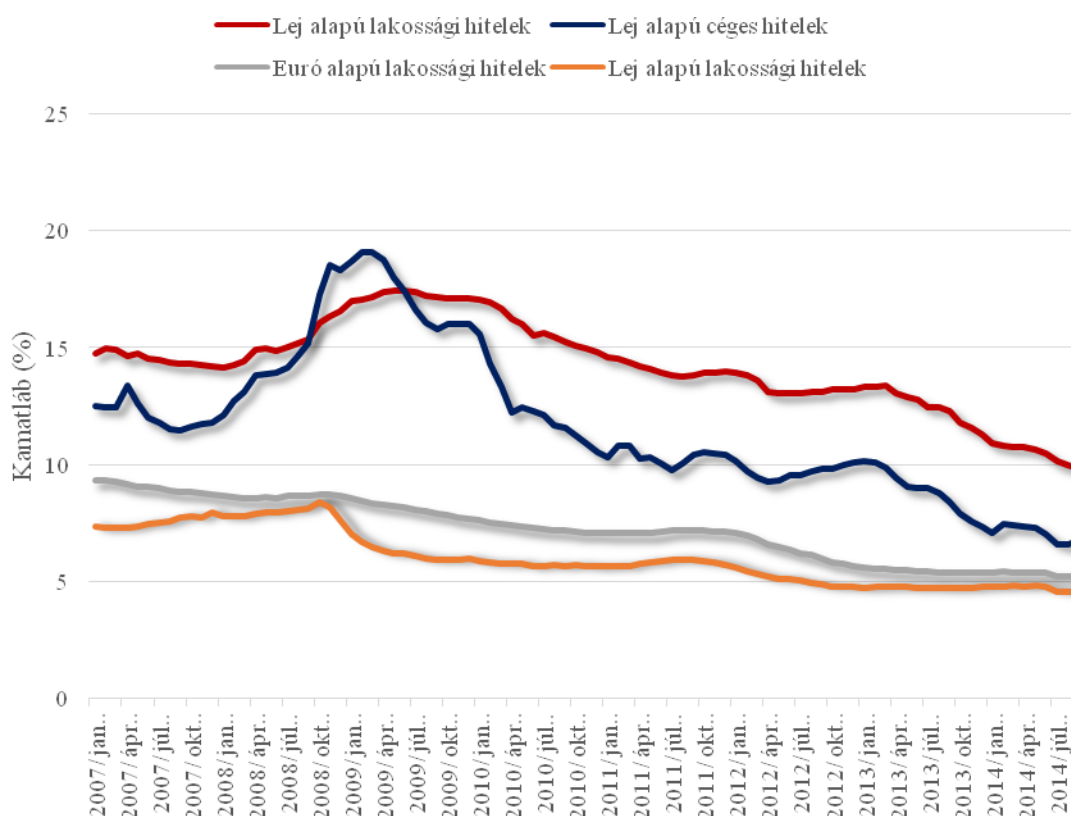
Ábra II./2./1. A romániai hitelintézetek hitelállományának a szerkezete (2005 – 2014)

Forrás: saját szerkesztés a BNR adatai alapján

A külföldi devizában történő eladósodás oka az volt, hogy az euró alapú hitelek kamatai több százalékponttal előnyösebbek a lej alapú hitelekénél. A már meglevő, euró alapú háztartási kölcsönök 2014 szeptemberében 4,59 százalékponttal, a céges hitelek 2,14 százalékponttal rendelkeztek alacsonyabb kamatszinttel a lej alapú kölcsönökhöz képest.

Ábra II./2./2. Meglevő hitelek kamatlábai (% , 2007 – 2014)

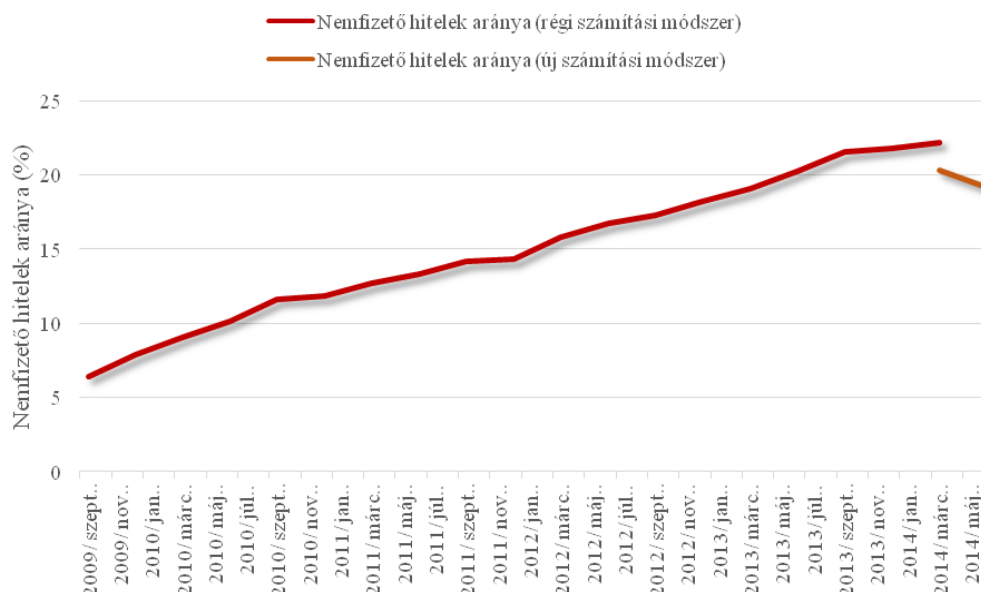
Forrás: saját szerkesztés a BNR adatai alapján

A román jegybank 2013 közepétől folyamatosan csökkentette az irányadó alapkamatot, amely 2014 novemberére így 5,25%-ról 2,75%-ra mérséklődött. Ez, valamint az állami támogatással történő ingatlanvásárlás (Első Lakás Program) kizárólag lej alapú kölcsönökhöz történő kondicionálisa és a nemzetközi kamatennyhítési törekvések (főleg az amerikai Fed monetáris enyhítési politikája) elősegítették, hogy 2014-ben az új lej alapú

hitelek kamatai kedvezőbbé váljanak, és fellendüljön a saját valutában történő kölcsönzés. 2014 szeptemberében 8,1% az újonnan kihelyezett lakossági hitelek átlagos kamatrátája, az euró alapúaké 5,65%. A cégek által igényelt hitelek esetén a lej alapú kölcsönzés átlagos kamatlába 6,42%, az euró alapúé 4,26%.

Hiába a kamatlábak közeledése, a hitelállomány jelentős része még mindig euróban van Romániában. A központi bank 2014. szeptemberi adatai szerint a romániai pénzintézetek által kihelyezett 289 milliárd hitelállomány 54%-a euróban, 40%-a lejben denominált. A külföldi valuta alapú kölcsönök a gyakori árfolyamváltozások miatt viszont gazdaságpolitikai kockázatot jelentenek: az elmúlt években leértékelődő lej miatt megnöttek a törlesztő-részletek, egyre több adós vált fizetéseképtelenné. A nemfizető hitelek aránya folyamatosan emelkedést mutatott, 2014 márciusában 22,26%-os szinten állt. A mutató kiszámolásának módszertani változása után az a márciusi érték 20,39%-ra csökkent, júniusban pedig már 19,19% volt az arány. A közeljövőben a kereskedelmi bankok mérlegeinek a „kitisztítása” után a mutató további csökkenése várható.

Ábra II./2./3. Nemfizető hitelek aránya (2009. szept. – 2014. jún., %)

Forrás: saját szerkesztés a BNR adatai alapján

A lej további leértékelődését korlátozza a devizában eladósodott lakosság jelentette kockázat, ugyanis a csődöt mondó hitelek számának további emelkedése a bankszektorban is likviditási gondokat idézhetne elő, amely a teljes román gazdaságra negatívan hatna.

Nemcsak a magánszemélyek és a reálszféra adósodott el külföldi valutában, főként euróban, hanem az állam is, így egy romló deviza az adósság növekedését vonzza maga után. Az Eurostat 2013-es adatai szerint Románia 54 milliárd eurós államadósságának 46,79%-a euróban denominált és csak 43,42%-a van saját devizában nevesítve (összehasonlításképpen: Magyarország 2012-ben jegyzett 76,61 milliárd eurós államadósságának 56,5%/a forintban denominált).

A lej az elmúlt öt évben stabilizálódott, az éves árfolyam átlagok ebben az időszakban 1,8%-kal tértek el egymástól. 2006 óta jellemzően évről évre vesztett értékéből a fizetőeszköz, kivételt csak a 2010-es és a 2013-as évek képeznek, bár ekkor sem volt látványos az erősödés.

A lej relatív standard deviációként számolt volatilitása 2006 óta átlagosan 1,94%-os volt, az elmúlt években pedig csökkent a volatilitás. Ez alacsonyabb, mint a magyar forint esetén mérhető 3,3%-os relatív standard deviáció, de alacsonyabb, mint a szintén szomszédos Bulgária esetén mérhető nulla százalékos eltérés. Az országban valutatanács működik, 1997-ben rögzítették a leva árfolyamát a német márkához, majd később az euróhoz.

Táblázat II./2./4. A lej/euró és a forint/euró árfolyam volatilitása

Lej/euró árfolyam volatilitása (2006-2013)				Forint/euró árfolyam volatilitása (2006-2013)			
Év	St. Dev.	Átlag	Rel. St. Dev.	Év	St. dev	Átlag	Rel. St.Dev.
2013	0,046	4,42	1,05%	2013	3,90	296,91	1,31%
2012	0,081	4,46	1,82%	2012	8,58	289,25	2,96%
2011	0,082	4,24	1,93%	2011	15,12	279,24	5,42%
2010	0,075	4,21	1,79%	2010	6,67	275,48	2,42%
2009	0,048	4,24	1,13%	2009	12,42	280,33	4,43%
2008	0,109	3,68	2,95%	2008	12,07	251,51	4,80%
2007	0,109	3,33	3,28%	2007	3,59	251,35	1,43%
2006	0,056	3,53	1,58%	2006	9,51	264,31	3,60%
Átlagos relatív standard deviáció			1,94%	Átlagos relatív standard deviáció			3,30%

Forrás: saját szerkesztés a BNR és az MNB adatai alapján

3. Az euró bevezetés feltételeinek a teljesítése

Románia 2014-ben az Európai Unióhoz való csatlakozás óta először áll a legközelebb az eurózónához való csatlakozás nominális kritériumainak a teljesítéséhez (Székely, 2014). A maastrichti szerződés alapján az inflációs ráta az egyéves referencia-időszakban nem haladhatja meg 1,5 százalékpontnál nagyobb mértékben a három legalacsonyabb mutatóval rendelkező tagállam inflációs rátájának átlagát. E dolgozat írásakor 1,7%-os a hivatalosan közölt referenciamutató (2013. május – 2014. április), és Romániában a jelzett időszakban 2,1%-os infláció volt, ezt a feltételt tehát még nem teljesítette az ország. A jegybank inflációs várakozásait viszont folyamatosan csökkentette 2014 során, 2014 szeptemberében 1,54% volt az éves infláció, így várhatóan hónapokon belül teljesül a kritérium.

Az államháztartási hiány 2013-ban a GDP 2,3 százalékát tette ki, vagyis nem haladta meg az előírt 3%-os szintet. Az államadósság nem éri el a GDP 40 százalékát (2013-ban 37,9% volt), az euró bevezetés feltétele a 60% alatti eladósodottság, vagyis ezt az adósságra és az államháztartási hiányra vonatkozó feltételt is teljesíti az ország.

A hosszú távú hitelek kamatlába az egyéves referencia-időszakban legfeljebb két százalékponttal lehet több, mint a három legalacsonyabb inflációs mutatóval rendelkező tagállam államkölcsöneinek átlagos kamatlába. A referenciamutató (2013. május – 2014. április) 6,2%, a romániai hosszú távú kamatláb pedig 5,26%, ami megfelel a kritériumoknak. Románia teljesíti az árfolyam változására vonatkozó kritériumot is (nem lehet magasabb a változás 15%-nál, Romániában 2013-ban csak 0,9%-ot változott az árfolyam).

A maastrichti nominális feltételek között szerepel az is, hogy a mutatók tartósan, fenntartható módon a célsávban tartózkodjanak. Ez még nem mondható el a kritériumok többségét csak nemrég teljesítő Romániáról. A nominális konvergencia szempontok mellett léteznek „kvázi” kritériumok is. Ilyennek szokták nevezni a GDP/főt, ami vásárlóerő-paritáson számolva legalább az EU-s átlag 60%-a kellene legyen: Észtországé 67%, Lettországé 58% volt az eurózónába való belépéskor. Románia 49%-nál tart.

Románia a Brüsszelbe küldött 2014-es konvergencia-programban 2019-et jelölte meg az euróbevezetés dátumaként. A válság utáni években az ország vezetése nem jelölt meg céldátumokat, 2008 előtt pedig még a 2015-ös célhoz tartotta magát. A legtöbb régióbeli ország közben várakozási pozíciót vett fel: Bulgária, Horvátország, Csehország, Magyarország, Lengyelország sem jelölt meg hivatalos céldátumot. Ennek oka, hogy a 2008-2009-es válság új megvilágításba helyezte az eurózónát, amelyről világossá vált, hogy nem egy optimális valutaövezet. Közös a monetáris politika, de teljesen eltérő a nemzeti hatáskörben maradt fiskális politika: az a költségvetési intézkedés, ami egyes tagállamoknak előnyös, az másokat a mélybe ránt. Görögország, Spanyolország, Portugália külső egyensúlyi helyzetén is sokat javítana, ha le tudnák értékelni a valutájukat, ezzel az adósság jelentős részét elinflálhatnák, de ez az eurózóna tagjaként nem lehetséges. A közbeszédben nagyobb hangsúlyt kapott az euroszkepticizmus, az, hogy az euró bevezetése közvetlen költséget is jelent, mivel az államok szolidárisak egymás iránt. Bár az ún. „no bail-out” klauzula érvényben van, a gyakorlat mégis azt mutatta, hogy Görögországot kimentették, így van precedens arra, hogy a ki nem segítési záradék ellenére hozzá kell járulni a válságban lévők megsegítéséhez.

III. Az euró lakossági támogatottsága

1. Miért fontos a támogatottság?

Amióta csak a monetáris unió és a közös európai fizetőeszköz tervét bejelentették, a társadalomtudósok vizsgálják az új fizetőeszköz lakossági támogatottságát és a mutató változásának a trendjét (Gärtner, 1997; Kaltenthaler és Anderson, 2001; Banducci et al., 2003, 2009; Hobolt és Leblond, 2009; Isengard és Schneider, 2007, Brettschneider et al., 2003). De miért fontos a lakossági támogatottság vizsgálata? A válasz egyértelmű: a támogatottság fontos szerepet játszik a közös fizetőeszköz fenntarthatóságában és jövőjének alakulásában. A politikai szándék az egyik legfontosabb összetartó ereje egy monetáris uniónak, az, hogy miként mérlegeli a lakosság az előnyöket és hátrányokat meghatározza az euró sorsát. Az euró támogatottságának az elemzése segít jobban megérteni annak életképességét (Roth et al, 2012). A szakirodalom számos érvet sorol fel az euró támogatottságának a vizsgálata mellett, ezek három központi gondolat felé csoportosíthatóak.

Banducci et al. (2003) szerint az állampolgárok véleménye a monetáris egyesülésről kulcsfontosságú az európai integráció jövőjének az értékelése szempontjából és segít felmérni, hogy mennyire áll készen az európai társadalom egy nemzetek feletti kormányzás elfogadására. Kaltenthaler and Anderson (2001) is úgy látják, az euró egyfajta „próbateszt”, ami méri, hogy milyen mértékben támogatják az uniós állampolgárok az állami feladatok nemzeti szintről uniós szintre történő átruházását.

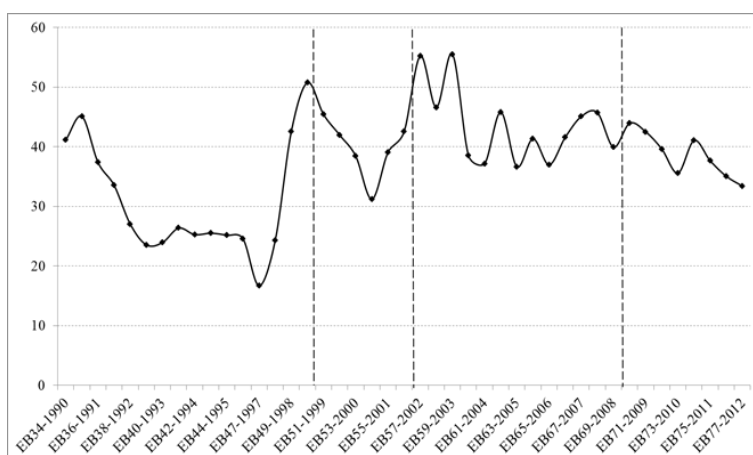
Jonung (2002) valamint Bordo és Jonung (2003) egy másik érvet emelnek ki, miszerint a polgárok támogatása elengedhetetlen az euró politikai legitimitása szempontjából. Egy gyenge legitimitás veszélyezteti a közös fizetőeszköz mögött kialakult politikai egységet, a politikai konszenzus pedig az euró megtartó erejeként szolgál.

A harmadik érv, ami felhozható az euró támogatottságának az elemzése mellett Baldwin és Wyplosz (2009) tanulmányában jelenik meg. Ők az „egységes sorsban” gondolkodás

jeleként értelmezik az közös fizetőeszköz lakossági támogatottságát, és úgy vélik, hogy a közös jövőkép és a szolidaritás hiánya a valutaövezet felbomlását vonná maga után.

A nemzeti valuták esetén általában nem merül fel a támogatottság kérdése, az amerikai dollár vagy a brit font kapcsán sem foglalkoznak a tanulmányok ezzel a kérdéssel. Az euró azért más, mert egy, az országok kormánya felett álló intézményt testesít meg. Az euró támogattságáról az elmúlt 20 évben félévente rendszeren készített jelentést az Európai Bizottság az eurózóna tagországaiban. Roth, Jonung és Nowak-Lehmann (2012) ezeket a felméréseket felhasználva számolták ki az euró nettó támogatottsága elnevezésű mutatót. A közvélemény-kutatás során azt kérdezik a válaszadóktól, hogy támogatják-e a közös fizetőeszközt, az eurót. A nettó támogatottságot úgy kapják meg, hogy az eurót támogatók arányából levonják az eurót elutasítók arányát. Az 1990-2012 közötti időszakban rögzített, a 12 állandó eurózóna tagországból¹ származó adatsor vizsgálatából az derül ki, hogy a tagország állampolgárai mindig is támogatták az eurót, a nettó támogatottság sosem esett 15% alá. Az euró fizikai bevezetése utáni időszakban, vagyis 2002-2012 között a nettó támogatottság folyamatosan meghaladta a 30%-ot. 2012 tavaszán, négy évvel az adósságválság és a pénzügyi válság kirobbanása után még mindig meggyőző, 33%-os volt az euró lakossági támogatottsága.

Ábra III./1./1. Az euró nettó támogatottsága az eurózóna 12 tagországában (1990-2012)

Forrás: Roth, Jonung and Nowak-Lehmann (2012)

¹ Ausztria, Belgium, Finnország, Franciaország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Németország, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Görögország

2008-2012 között csak 7 százalékponttal esett az euró támogatottsága, miközben az európai intézmények és az Európai Központi Bank intézkedései iránti szimpátiamutató sokkal nagyobb mértékben zuhant (az Európai Központi Bank esetében 47 százalékpontos, az európai intézmények esetén 46 százalékpontos, az Európai Parlament esetén 34 százalékpontos, az Európai Bizottság esetén 32 százalékpontos a csökkenés).

A Roth, Jonung és Nowak-Lehmann (2012) által készített tanulmány részletesen nem vizsgálja az eurózónán kívüli EU-s országokban az euró támogatottságát, de megjegyzi, hogy az jelentősen alacsonyabb, mint a valutaövezet tagországaiban.

2. Az euró támogatottsága az eurózónához még nem csatlakozott országokban

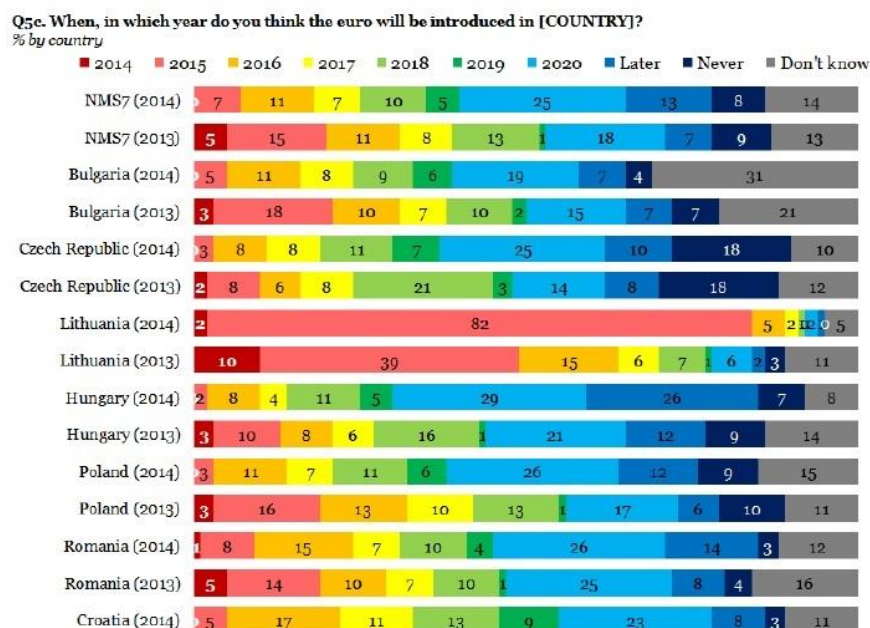
Az Európai Unió minden tagállamának a csatlakozási szerződésben vállalt kötelessége az euró bevezetése az Egyesült Királyságot és Dániát kivéve. A pontos dátumot azonban a csatlakozási szerződés nem határozza meg. A 18 tagú eurózónához 2015-ben csatlakozik Litvánia, így már csak Bulgária, Horvátország, Csehország, Magyarország, Lengyelország, Svédország és Románia tartozik azon tagállamok közé, amelyek nem vezették még be a közös európai pénzt és ezt – a csatlakozási szerződésük értelmében - meg kell tenniük (Jones, 2014).

Az ezekben az országokban észlelhető euró támogatottsággal kevés tanulmány foglalkozik, adatok az Eurobarométer „Public Opinion and the euro – New Member States” jelentéssorozatában lelhetőek fel, mely az EU-hoz 2004 után csatlakozott, de az eurót még nem bevezető országokban vizsgálja a közvéleményt. Ez Litvániát, Bulgáriát, Horvátországot, Csehországot, Magyarországot és Romániát érinti, ezekre az országokra a továbbiakban ÚT7-ként (hét új tagállamként) hivatkozom. Az Eurobarométer telefonos felmérései során minden esetben több mint 7 ezer személyt kérdeznek meg az ÚT7-ből az adott ország nyelvén. A következőkben a legutóbbi, 2014 júniusában kiadott Flash Eurobarometer 400 jelentésből mutatom be az e tanulmány számára fontos következtetéseket.

Azon válaszadók aránya, akik szerint az országuk valamikor csatlakozni fog az eurózónához, 95% (Litvánia) és 65% (Bulgária) között mozog. A megkérdezettek 72%-a tévesen gondolja azt, hogy az országa döntheti el, akar-e csatlakozni a valutaövezethez, míg csak 24% tudja helyesen, hogy az ország már vállalta, hogy a jövőben bevezeti az eurót.

Ami a várakozásokat illeti, az ÚT7-ből származó válaszadók 40%-a úgy látja: az országa 2019-ben vezeti be az eurót. 2013-ban még 53%-nyian hittek ebben a céldátumban. Bár Románia 2019-et jelölte meg az euróbevezetés várható éveként, csak a válaszadók 4%-a számít arra, hogy az Európai Monetáris Rendszerhez való csatlakozás ebben az évben következik be, 26%-uk 2020-ra teszi a csatlakozási dátumot. Bár Magyarország hivatalosan nem jelölt meg céldátumot az euró bevezetésére, a romániai adathoz képest magasabb arányban, 29%-nyian gondolják azt, hogy 2020-ban euróval fizethetnek az országban. Romániában és Magyarországon is a válaszadók 85%-a gondolja úgy, hogy valamikor bevezetésre kerül az euró az országban.

Ábra III./2./1. Az euróbevezetés lakosság által várt dátuma az ÚT7-ben (2013-2014)

Forrás: Flash Eurobarometer 400

Fontos fokmérő lehet az informáltság szintjéről, hogy az ÚT7-ben a válaszadók 20-31%-a 2017 előtti időpontra teszi az euró bevezetésének a dátumát, holott azt kötelezően két év ERM-II-es tagságnak kell megelőznie és 2014-ben csak a jövőre az eurót bevezető Litvánia tagja az európai árfolyam-mechanizmusnak.

A Flash Eurobarometer az euró bevezetéséről szóló informáltság kapcsán azt találta, hogy a válaszadók 56%-a nem érzi megfelelően informáltnak magát, csak Litvániában és Csehországban éri el az 50%-ot a magukat tájékoztatottnak érzők aránya.

Ábra III./2./2. A bizalom szintje különböző forrásokban az euróbevezetéssel kapcsolatos információszerzés kapcsán az ÚT7-ben (2014)

	National Central Bank	European institutions	Government, national or regional authorities	Tax/ fiscal administrations	Consumer associations	Commercial banks	Trade unions, professional organisations, etc	Journalists	Don't know
NMS7	76%	59%	47%	43%	42%	40%	29%	28%	6%
BG	74%	60%	39%	43%	43%	44%	29%	31%	8%
CZ	84%	56%	63%	62%	60%	61%	33%	18%	2%
HR	48%	42%	29%	24%	39%	24%	16%	16%	8%
LT	65%	62%	52%	53%	40%	33%	29%	28%	9%
HU	76%	65%	62%	57%	57%	51%	36%	16%	3%
PL	76%	58%	46%	39%	39%	30%	28%	31%	7%
RO	81%	61%	41%	38%	34%	44%	27%	33%	3%

Highest percentage per country	Lowest percentage per country
Highest percentage per item	Lowest percentage per item

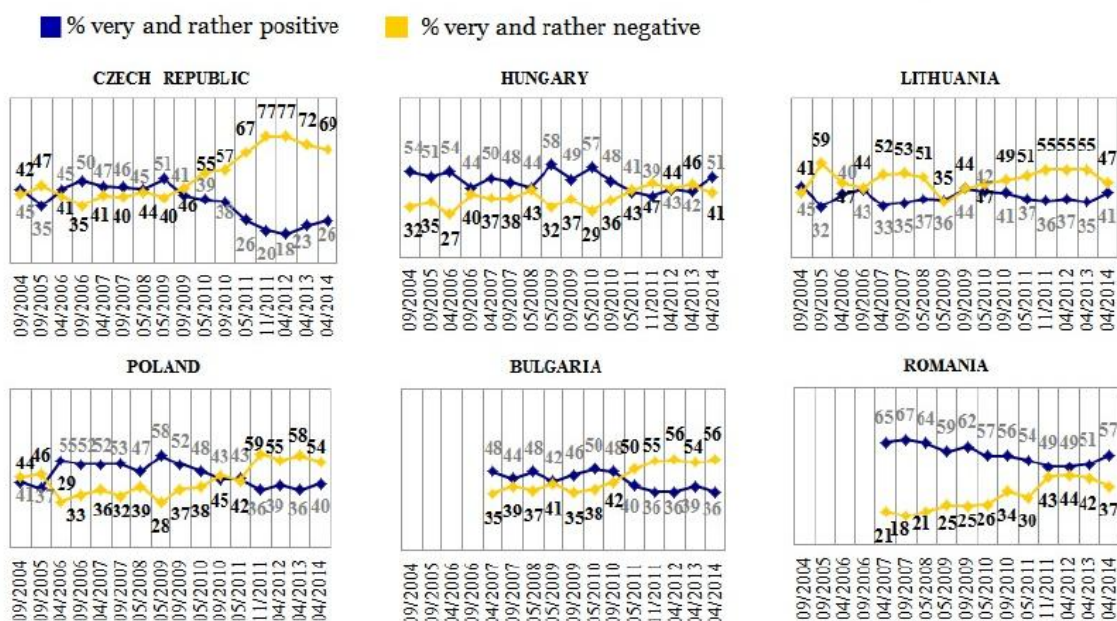
Forrás: Flash Eurobarometer 400

A válaszadók 76%-a az országuk központi bankjától származó információkban bízna meg az euró bevezetés kapcsán (Romániában 81%, Magyarországon 76% az arány). Tízből hatan az európai intézményektől származó tájékoztatásban is hinnének, az országok kormányaitól származó információkban viszont alig öten. A kereskedelmi bankok által adott tájékoztatás iránti bizalom 40%-os, a sajtó képviselőitől származó információkban pedig az ÚT7 állampolgárainak csak a 28%-a bízik meg (Romániában 33%-os, Magyarországon 16%-os az újságíróktól származó, az euró bevezetésével kapcsolatos tájékoztatás iránti bizalom). Ami a preferált információs csatornát illeti, a televízió (71%) vezet, amit az internetes források (60%), a rádió (50%), valamint az újságok és magazinok

(47%) követnek. A valutaövezethez való csatlakozás előtt a válaszadók szerint a legfontosabb tevékenység az árak euróban és hazai fizetőeszközben történő párhuzamos megjelentése a boltokban (72%) valamint a közüzemi számlákon (68%).

A Flash Eurobarométer adataiból az is kiolvasható, hogy az ÚT7 közül csak Romániában és Magyarországon gondolja úgy a válaszadók többsége, hogy az euró bevezetése pozitív következményekkel járna országa egészére nézve. Az ÚT7-ben élők 44%-a szerint lesz pozitív az euró bevezetésének az országra gyakorolt hatása, 50% negatív következményektől tart.

Ábra III./2./3. Az euró bevezetésének a következménye az országra nézve a lakosság szerint az ÚT7-ben (2004-2014)

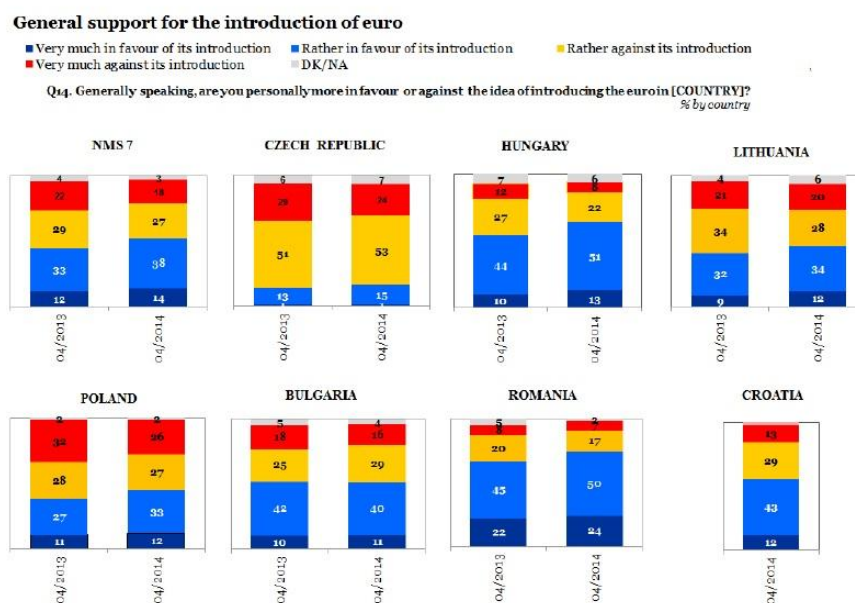
Forrás: Flash Eurobarometer 400

Romániában 2007-ben még 67% volt a pozitív következményeket valószínűsítők aránya, a mélypontot pedig 2011-ben érte el az ország, ekkor csak a válaszadók 49%-a várt kedvező hatást. Magyarországon 2009-ben számítottak a legtöbben pozitív következményekre (58%), a legalacsonyabb értéket pedig 2011-ben érte el az ország, amikor csak a válaszadók 39%-a számolt kedvező hatással. Ami a személyes életre gyakorolt hatásokat illeti, az ÚT7-

ben a válaszadók lényegében ugyanolyan arányban számol pozitív (45%) és negatív (46%) következményekkel. Csak Romániában (64%) és Magyarországon (52%) vannak többségben a pozitív következményekre számítók.

Ami az euró általános támogatottságát illeti: az ÚT7-ben válaszadók 52%-a támogatja az euró bevezetését és 45%-a utasítja el. Az abszolút többség Bulgáriában, Horvátországban, Magyarországon és Romániában van meg. Nem mindig a „kedvező” fogadtatás dominált, 2013-ban még 7 százalékponttal volt kisebb az euró támogatottsága az ÚT7-ben.

Ábra III./2./4. Az euró bevezetésének a támogatottsága az ÚT7-ben (2013-2014)

Forrás: Flash Eurobarometer 400

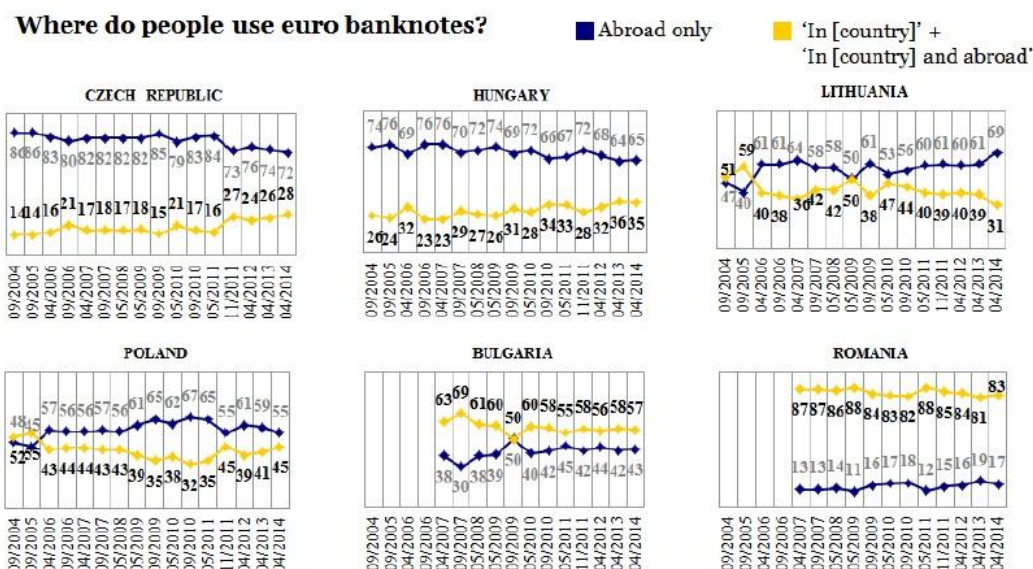
A szociodemográfiai adatok elemzéséből az derül ki, hogy 2014-ben az ÚT7-ben leginkább a férfiak (57% a támogatottság és 46% nők esetében), valamint az idősebbek (55 éven felül 54%-os, 40-54 év között 51%-os, 25-39 év között 49%-os, 15-24 év között 52%-os a mutató) támogatják az euró bevezetését.

Az euróbevezetés kapcsán megfogalmazandó várakozásról a Flash Eurobarometer azt találta, hogy a válaszadók 52%-a szerint a közös valutát már bevezetett országokra kedvező

hatással volt az eurózónához való csatlakozás. Erős viszont az inflációs félelem: a megkérdezett ÚT7 állampolgárok kétharmada szerint az euró bevezetése miatt nőni fognak az árak. A legerősebb a félelem Lengyelországban (76%), míg a legalacsonyabb Magyarországon (50%) és Romániában (48%). Az ÚT7-megkérdezettek 71%-a tart attól, hogy a kereskedők visszaélnék majd az euróra történő áttéréskor az árszabással, és magasabb árfolyamon váltják át árait. A válaszadók 42%-a véli úgy, hogy az euró bevezetésével az ország elveszti az ellenőrzést a gazdaságpolitikája felett (a legalacsonyabb az arány Magyarországon, 33%-os).

Végezetül még fontos kiemelni, hogy az Eurobarométer az euróhasználat kapcsán is megfogalmazott kérdéseket a válaszadóknak. 47%-uk használta már külföldön az eurót, míg belföldön 53%-uk. Fontos fokmérője az előző fejezetben már tárgyalt román euróizációnak, hogy az ÚT7-ből a legtöbben, a megkérdezettek 83%-a már belföldi tranzakciók alkalmával is használta az eurót. Magyarországon ez az arány csak 35%.

Ábra III./2./5. Az euró belföldi és külföldi használata az ÚT7-ben (2004-2014)

Forrás: Flash Eurobarometer 400

3. Első eredmények az euró lakossági támogatottságának a tartósságát és meghatározó tényezőit vizsgáló kutatásból

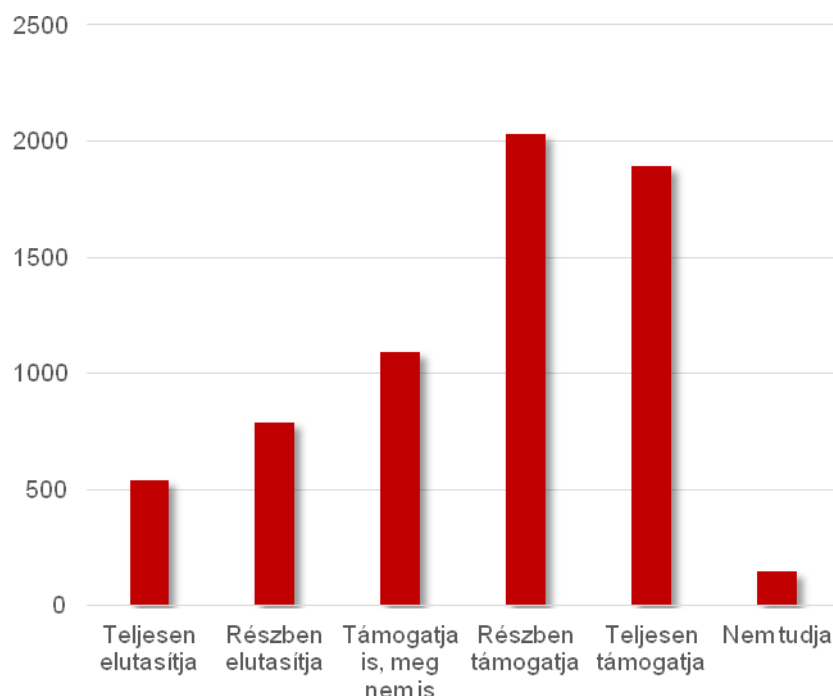
Az euró bevezetésének romániai támogatottságát illetően egyelőre még csak egyszerű közvélemény-kutatási adatok jelentek meg, az elutasítás vagy támogatás mögött rejlő okokat, a támogatás mélységét és tartósságát, illetve annak különböző társadalmi csoportokon belüli megoszlását nem vizsgálták. Ezeknek a tényezőknek az elemzése azért lehet fontos, mert az euróbevezetés tényleges dátumának a közeledtével felerősödhetnek az országban a csatlakozást elutasító hangok és a meglévő törékeny többségi támogatottságot az ellenkezőjére fordíthatják. Az euró bevezetése nem csak gazdasági, hanem politikai vállalás is, a mindenkori kormányok megpróbálnak megfelelni választóik elvárásainak, így a lakossági támogatottság meghatározó tényező lehet a közös valuta bevezetésére vonatkozó döntés meghozatalakor, vagy annak elodázásakor. Az euró lakossági támogatására vagy elutasítására vonatkozó döntés összefügg más preferenciákkal, ezek vizsgálata kulcsfontosságú egy, az euró céldátumát kitűző országnak.

A most zajló kutatás a következő kutatási kérdést fogalmazza meg: mi határozza meg az euró támogatására vagy elutasítására irányuló lakossági döntést, ez mennyire tartós és robusztus, valamint milyen más preferenciákkal áll összefüggésben? A kutatási módszer: az EUVox, valamint a Votul meu című Szavazást Támogató Applikáció (Voting Support Application) segítségével adatok gyűjtöttünk az euró lakossági támogatottságáról, a válaszadók egyéb politikai, közéleti és társadalmi változásokkal kapcsolatos preferenciáiról, rendelkezünk a kérdőívet kitöltők szociodemográfiai adataival, valamint az elektronikus rendszernek köszönhetően az adott kérdés megválaszolásával eltöltött idő is regisztrálva van. Az adatok szűrése és az internetes válaszadásból fakadó reprezentativitási probléma kiküszöbölése után az additív és multiplikatív hatásokat strukturális egyenletek segítségével, az euró támogatottságát meghatározó tényezőket faktoranalízissel (explanatory factor analysis) vizsgáljuk.

Egyelőre csak az EUVox (a 2014-es Európai Parlamenti Választások alkalmából kifejlesztett választási preferencia megtalálását elősegítő rendszer) adatsora áll a rendelkezésre, a Votul Meu (a 2014-es romániai elnökválasztások alkalmából fejlesztett rendszer) adatai csak később lesznek elérhetőek. Így csak elsődleges konklúziók vonhatók le, amelyek így megmaradnak egy nem reprezentatív közvéleménykutatás-szintjén.

A közel 9 ezer válaszból számos szűrést végeztünk: kikerült a szociodemográfiai adatok kitöltését elmulasztó válaszadótól származó adat, valamint azokat az adatközlőket is kizártuk, akik kevesebb, mint 5 másodpercet töltöttek az euró bevezetésének a támogatására vagy elutasítására vonatkozó válasz megjelölésével. Így a minta mérete 6.495 főre redukálódott.

Ábra III./3.1. Az euró támogatottságára vonatkozó válaszok megoszlása

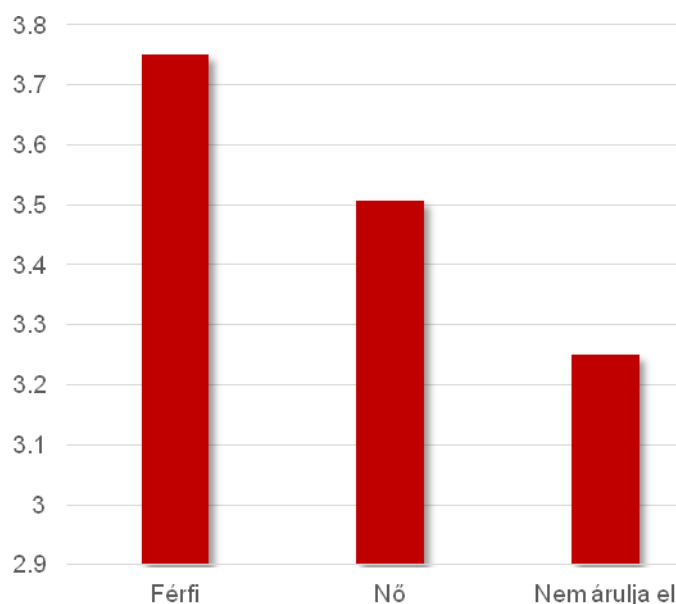

Forrás: saját szerkesztés

Az euró bevezetésének a támogatására vonatkozó kérdés esetén az 1-es teljes elutasítást, míg az 5-ös teljes mértékű támogatást jelent. A kapott eredmény egy 3,75 pontos számtani közép. A válaszadók 60%-a támogatja az euró bevezetését és 20,5%-a utasítja el. A támogatottsági arány megfelel a Flash Eurobarometer 400 által mért adattal, ami utalhat arra, hogy a közvélemény-kutatás közelít a reprezentativitáshoz.

A nem szerinti megoszlásban talált eredmény is megfelel az Eurobarometer adataiban szereplő megállapítással, miszerint a férfiak körében magasabb (3,75) az euró támogatottsága, mint a nők körében (3,51).

Ábra III./3./2. Az euró támogatottsága nem szerint megoszlásban

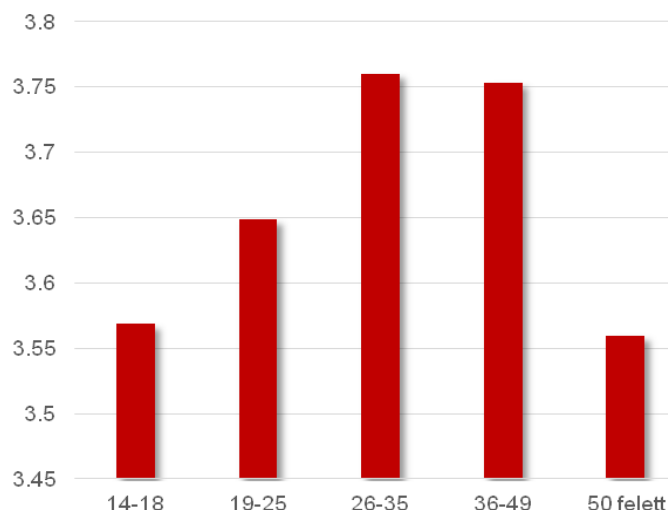

Forrás: saját szerkesztés

Az euró támogattságának a korcsoportok szerinti megoszlása csak részben felel meg az Eurobarometer által találtakkal. Az 50 éven felüliek körében mért alacsonyabb támogatottság nem adódhat egy egyszerű reprezentativitási problémából, hiszen a válaszadók 26%-a ebbe a korcsoportba tartozik. A magyarázat a kor szerinti megoszlás ország-specifikussága lehet, az Eurobarometer ugyanis csak aggregált ÚT7 szocio-demográfiai bontást közölt, valamint felmerül az a magyarázat is, hogy egy internetes

adatgyűjtésről lévén szó eltérő az 50 éven felüli, internetező lakosság preferenciája eltér a nem internetezőktől.

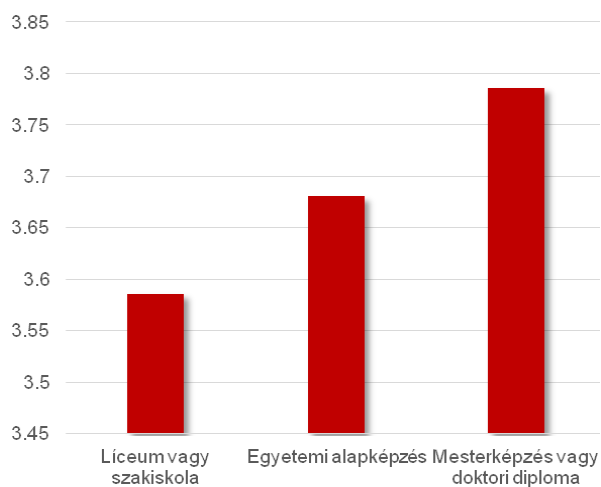
Ábra III./3./3. Az euró támogatottsága korcsoportok szerinti megoszlásban

Forrás: saját szerkesztés

A válaszok kiértékeléséből az derül ki, hogy az euró támogatottsága nő az oktatással eltöltött évekkel.

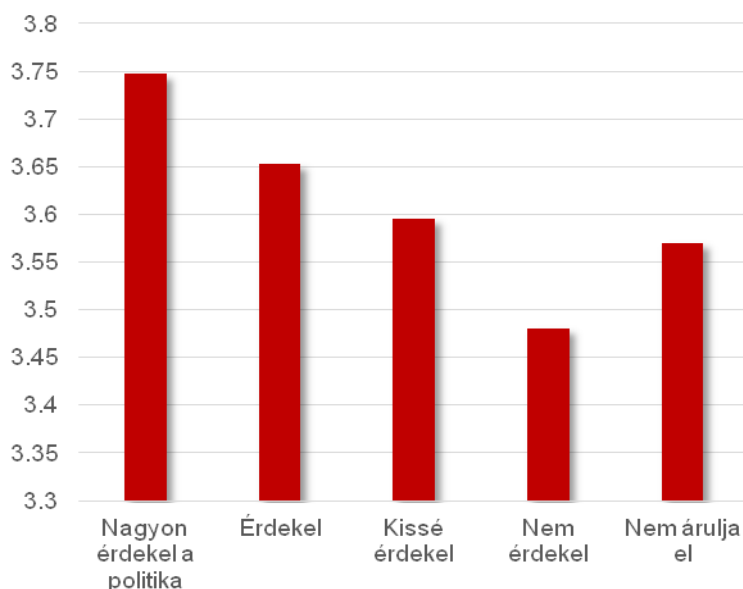
Ábra III./3./4. Az euró támogatottsága a végzettség szerinti megoszlásban

Forrás: saját szerkesztés

Az EuVox adatainak a feldolgozása azt mutatja, hogy minél inkább érdekel egy romániai polgárt a politika, annál valószínűbb, hogy az euró bevezetését támogatja. Erről korábban nem közölt nyilvános adatot az Eurobarometer.

Ábra III./3./5. Az euró támogatottsága a válaszadók politikai érdeklődési szintje szerint

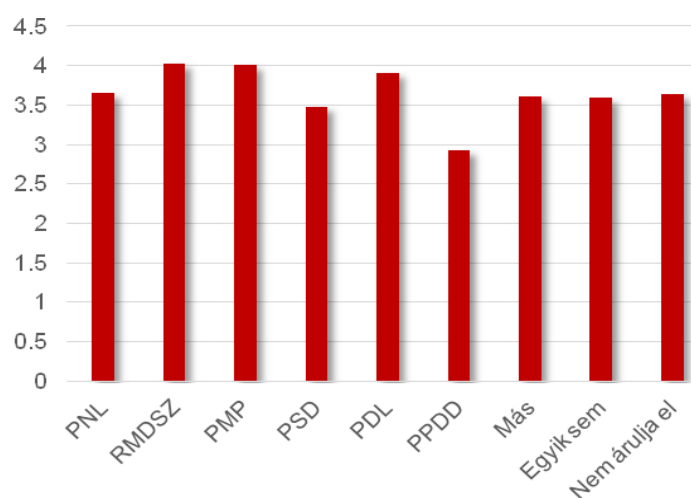
Forrás: saját szerkesztés

Az euró támogatottsága eltérő a különböző politikai pártok támogatói között. A választók véleménye befolyásolja a pártokat, akárcsak a pártok nyilatkozatai az adatok pártok híveit. A különböző pártok támogatói körében mért euró-támogatottság a romániai kormánytöbbséget adó párt vagy pártok kapcsán lehet kulcsfontosságú: egy, az euró bevezetését nagyobb mértékben támogató párt gyorsíthatja a csatlakozási folyamatot, míg egy, a szavazói körében kisebb euró-támogatottságot maga mögött tudó párt lassíthatja azt.

Jelenleg a kormánykoalíció legnagyobb pártja a PSD Romániában, támogatói körében átlagon aluli (3,48) az euró bevezetésének a támogatottsága. A legnagyobb népszerűsége a valutaövezethez való csatlakozásnak a romániai magyar kisebbséget képviselő szövetség, az RMDSZ szavazóinak a körében (4,02) van. Az, hogy a romániai magyar kisebbség a

román többséghez képest nagyobb mértékben támogatja az euró bevezetését, kiderül abból is, hogy a kérdőív magyar nyelven történő kitöltését választók körében magasabb (3,87) az euró támogatottsága, mint a román nyelvű kitöltést választók körében (3,66). A szakirodalomban Roth, Jonung és Nowak-Lehmann (2012) is említi, hogy az euró támogatottsága a nemzetivel szemben az európai identitás előnyben részesítését is jelentheti. Egy kisebbség számára kedvező változás lehet a többségi nemzet valutájának – esetünkben a lejnek – az európai valutára történő cseréje.

Ábra III./3./6. Az euró támogatottsága különböző pártok szavazóinak a körében

Forrás: saját szerkesztés

Az első kutatási eredmények 37,68%-os pozitív korrelációt mutatnak az euró támogatottsága és az ország Európai Uniói tagságának a megítélése között.

A kutatás következő fázisában a Votul Meu által gyűjtött válaszok is elemzésre kerülnek, a megfelelő szűrések elvégzése és a minta egy reprezentatív mintához történő közelítése után pedig sor kerülhet a strukturális egyenletek felállítására és a faktoranalízisre.

IV. Összefoglaló konklúziók

Az árfolyamrendszerek több típusa ismert jelenleg a világban, de ezek két fő csoportra bonthatóak: a rögzített és a lebegő árfolyamot alkalmazó rendszerekére. Románia jelenleg egy lebegő árfolyamrendszert használ, de az ország gazdasága számos ponton függ a tagországok egymással szembeni árfolyamrögzítéseként értelmezhető eurózónától. Az országban végbement egy bizonyos fokú euroizáció, amely a kereskedelemben, a bankszektorban és az ország államadosságának a szerkezetében is nyomon követhető.

Románia közelsége az euróhoz a maastrichti-kritériumok teljesítése, de a lakosság szintjén is észlelhető. Az Eurobarometer adatai azt mutatják, hogy Magyarország mellett Románia az az EU-s állam, ahol a lakosság többsége támogatja az euró bevezetését. Az euró bevezetésének a következményét az országra nézve a romániai lakosság ítéli meg a legkedvezőbben a 2004 után csatlakozott, de az eurót még be nem vezető EU-s tagországok közül.

A dolgozatban bemutatott internetes közvélemény-kutatási adatokkal dolgozó, közel 7 ezer válaszadót bevonó EUVox romániai felmérésből kitűnik, hogy az euró támogatottsága 60% körüli Romániában, a közös európai fizetőeszköz bevezetését nagyobb mértékben támogatják a férfiak, a magasabb fokú végzettséggel rendelkezők, a politika iránt érdeklődők, valamint a romániai magyar kisebbség tagjai. Ezek csak a kutatás elsődleges eredményei, az újabb 20 ezer válaszadót bevonó, strukturális egyenleteket és faktoranalízist használó projekt célja, hogy megállapítsa, mennyire tartós az euró támogatására vagy elutasítására vonatkozó preferencia, illetve milyen egyéb szocio-demográfiai tényezőkkel illetve politikai opciókkal hozható összefüggésbe.

V. Felhasznált irodalom

Alinor. (2010). Open-Economy Macroeconomics, Chapter 32 . Elérhető a <https://www.boundless.com/economics/textbooks/boundless-economics-textbook/open-economy-macroeconomics-32/> címen.

Baldwin, R.E. and Wyplosz, C., (2009). The Economics of European Integration. McGraw Hill Higher Education, London.

Banducci, S.A., Karp, J.A. and Loedel, P.H., (2003). The euro, economic interests and multilevel governance: Examining support for the common currency. *European Journal of Political Research*, 42, 685-703.

Blanchard, O. (2009). *Macroeconomics*. Pearson.

Bordo, M.D. and Jonung, L., (2003). The future of EMU—What does the history of monetary unions tell us?. In: Capie, F. and Woods, G. (eds.), *Monetary Unions, Theory, History, Public Choice*, Routledge, London.

Dobrotă, G. P. (2009). The policy and the trade regime in Romania after 1190. *Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Economie*, Nr. 2.

Econom (2010). Árfolyamrendszerek. <http://www.econom.hu/arfolyamrendszerek/>

Eichengreen, B. (1992). *Golden fetters: the gold standard and the Great Depression, 1919-1939*. Oxford University Press.

Flash eurobarometer 400. (2014). Introduction of the Euro in the more recently acceded Member States conducted by TNS Political & Social at the request of the European Commission, Directorate-General Economic and Financial Affairs (DG ECFIN)

Jones Simon. (2014). Policy Analysis: The European Union's decision to undertake the 2004 enlargement, encompassing ten new member states, Monash University Working Papers

Jonung, L. (2002). EMU—the first 10 years: challenges to the sustainability and price stability of the euro area- what does history tell us?. In: Buti, M. and Sapir, A. (eds.), *EMU*

and Economic Policy in Europe. The Challenge of the Early Years, Edward Elgar, Cheltenham.

Kaltenthaler, K. and Anderson, C.. (2001). Europeans and their money: Explaining public support for the common European currency. *European Journal of Political Research* 40, 139-170.

Moffett M., A. I. (2012). *Fundamentals of Multinational Finance: International Edition*. Boston: Pearson.

Orbán Gábor (2009) Globalizáció, nemzetállam, legitimitás Társadalomelméleti Kollégium http://www.tek.bke.hu/files/szovegek/orban_globalizacio_nemzetallam_legitimitas.pdf

Roth Felix, Jonung Lars, Nowak-Lehmann F.D., (2012). Crisis and public support for the euro <http://www.voxeu.org/article/crisis-and-public-support-euro>

Roth Felix, Jonung Lars, Nowak-Lehmann F.D., (2012). Public support for the single European currency, the euro, 1990 to 2011. Does the financial crisis matter?

Székely Imre. (2014) Integrarea monetară europeană a României, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, doktori tézis

Taylor, F. (2008). *Exchange Rates Regimes of the World, 1870–2000*. In *International Economics*. Worth Publishers .

Vigvári András (2013) A pénzügyek alapjai. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/0007_c4_1070_1072_penzugyekalapjai_scorm/8_1_1_az_aranystandard_Au3baHoBDyghU0P2.html

Weerapana, A. (2009). *Fixed Exchange Rate Systems*.